

Fransa inqilabının aparıcı şüarlarından biri də kitabxana sahəsinə aid idi. Fransada kitabxana işində dərin inqilabi dəyişiklikləri məhz həmin dövr ilə əlaqələndirmək lazımdır. Burjua inqilabının kitabxanalar haqqında əsas üstün prinsipi "oxucuların hüquq bərabərliyi və hamı üçün açıq" formasında səslənirdi.

Burjua inqilabına qədər, digər ölkələrdə olduğu kimi

Fransa dövlətində də kitabxanalar cəmiyyətin müəyyən təbəqələrinə xidmət edirdi. Məsələn, 1737-ci ildə Fransa kralları kitabxanaları, ancaq dövlət və elm adamlarına xidmət göstərmək məqsədilə açmışdı. Təsis yığıncağının və Konventin (Meclis) deputatı, Fransa burjua inqilabının mədəniyyət sahəsi üzrə xadimlərindən biri Anri Qrekar (1750-1831) kitabxanaların təyinatının kökündən dəyişdirilməsi ideyasını irəli sürdü. O, əhalini kitab xəzinəsindən maksimum istifadə etməyə çağırırdı və kitabxanadan oxucuların istifadəsini məhdudlaşdırılmamasını tövsiyə edirdi.

Fransa Respublikasının KİTABXANALARI

Anri Qrekar kütəvi kitabxanaları "İnsan zəkasının emalatxanası" adlandırmışdı. Ancaq burjua inqilabı onun ideyasını tam həyata keçirə bilmədi. Kitabxanaya gələn yeni oxucular ancaq Konvent üzvləri, alimlər olmalı idi.

Kitabxanaların yenidən təşkilində təsis yığıncağının dekreti mühüm əhəmiyyətə malik olmuşdur. Həmin dekretə görə müsadirə olunmuş kilsə əmlakı, kitablar və əlyazmalar yerli bələdiyyələrə və ya məhkəmə orqanlarına təhvil verilməli idi. Kilsələrdən zorla müsadirə olunan kitab və əlyazmalar milliləşdirilmiş əmlakın bir hissəsi sayılırdı. Dekabrın 15-də imzalanmış tələmətdə bələdiyyələrə ədəbiyyatın təhvil verilməsini sürətləndirmək, kitabların saxlandığı otaqlarda şərait yaratmaq və s. məsələlər öz əksini tapmışdı. Nəticədə müxtəlif ədəbiyyat kolleksiyalarından ibarət zəngin kitab fondu yaradıldı ki, həmin fond yeni təşkil olunan kitabxanalar üçün ilkin zəmin oldu. Bu fond 1790-1811-ci ilə qədər fəaliyyət göstərmiş və onun qalıq hissəsi Arsenal kitabxanasına verilmişdir.

1792-ci il martın 30-da xaricə qaçmış kral tərəfdarlarının əmlakının müsadirə edilməsi haqqında Dekret imzalandı. Yenidən dövlətin əlinə zəngin kitab kolleksiyası keçdi. Həmin ədəbiyyatlar "kitab anbarları"na təhvil verildi. Ölkədə səkkiz anbar fəaliyyət göstərirdi ki, onların təşkilində bələdiyyə kitabxanaçısı Paskal Ameylonun xidmətləri xüsusilə qeyd edilməlidir. Toplanmış kitabların dəyər-dəyməzə satılmasının qarşısını almaq üçün Konvent 10

oktyabr 1792-ci ildə "Mühacirlərin evlərində olan şəxsi kitabxanaların, rəsm əsərlərinin, elmi vəsaitlərin satılmasının dayandırılması" haqqında Dekret qəbul etdi. 20 kitabxanadan 250 min nüsxə ədəbiyyat götürüldü. Ədəbiyyatın məhv və xarab edilməsinin qarşısını almaq üçün Konvent xüsusi qərar verdi. Əhəmiyyətli cəhət odur ki, Konvent kitabxanalar haqqında 24 qərar və dekret qəbul etmiş və onun 6-sı kitabların mühafizəsinə ünvanlanmışdır. Yakobinlərin diktaturası dövründə kitabxana sərvətlərini, incəsənət əsərlərini məhv edən şəxslər iki il həbs cəzası ilə məhkum olunurdu.

Qanunvericilik yığıncağının (2 yanvar, 1792-ci il) dekretində kitab sərvətinin dəqiq uçotunun aparılması və departamentlər arasında ədalətli bölüşdürülməsi məsələləri də təsbit edilmişdi. Ümumiyyətlə ölkədə 10 milyon müsadirə olunmuş kitab kolleksiyasından Paris departamenti 1800 min nüsxə, qalan 86 departamentin

hərəsi 56 min nüsxə kitab almışdır.

1791-ci ildə Xalq Təhsil Komitəsi təsis olundu. Komitənin kitabxana bölməsinə Anri Qrekar təyin edildi. Bölməyə ölkədə fəaliyyət göstərən və təzə açılan kitabxanaların yenidən qurulması, kitab fondlarının kataloqlaşdırılması, cəmiyyətdə kitabxanaların nüfuzunun qaldırılması, oxucu münasibətlərində hüquq bərabərliyinin təminatı və s. məsələlər həlli həvalə edilmişdi. İnqilab həmçinin Milli Kitabxanaya zərər də vurdu. Məcburi nüsxələrin verilməsi haqqında Qanunun ləğv edilməsi kitabxanaları uzun müddət pulsuz ədəbiyyatın alınmasından məhrum etdi. Siyasi xadim, yazıçı və filosof de Kondors Fransada xalq təhsilinin təşkili üçün plan tərtib etdi. Təhsil proqramına müvafiq hər bir orta məktəbdə kitabxana açmaq nəzərdə tutulsa da, 1795-ci il 25 fevral dekretinə görə ancaq mərkəzi məktəblərdə (bir məktəb 300 min əhali üçün) kitabxanaların açılmasına icazə verildi.

1791-ci ilin mayında kitabxana fondlarının kataloqlaşdırılması üçün müvafiq təlimatlar hazırlandı. Ancaq Paris şəhərinin üç böyük kitabxana fondu kataloq kartoçkalarında əks olundu. Tələmətdə Paris Şəhər Kitabxana fondlarının toplu kataloqu da tərtib edilməli idi. Ancaq toplu kataloqların tərtibi elmi və nəzəri cəhətdən çətin və ağır proses olduğu üçün həmin iş yarımcı qaldı.

Fransa inqilabının kitabxanaşünaslıq xadimləri "ilahiyyət" ilə başlanan köhnəlmiş təsnifatda müəyyən dəyişikliklər etmək mülahizəsini irəli sürdü. Köhnəlmiş böl-

Fransa ərazisini bəşər inkişafının erkən ocaqlarından biridir. Eramızdan əvvəl 1-ci minilliyin axarı üçün Fransa ərazisinin böyük əksəriyyəti kelt tayfaları, iberlər, liqunlar tərəfindən məskunlaşmışdı. Xalqların böyük miqrasiyası zamanı Fransa ərazisini german tayfaları (franklar, burqundlar) tutdular və onlar yerli əhali ilə qanmayıb-qarışdılar. Karolinqlər imperiyasının süqutu nəticəsində Qərbi Frank dövləti yarandı. Xəsrədən ölkə Fransa adlanmağa başladı. Fransa Respublikası Qərbi Avropada yerləşir və sahəsi 551 min km², əhalisi 583 milyon nəfərdir. Rəsmi dövlət dili - fransız dilidir. Dini etiqada görə katoliklər üstünlük təşkil edir. İnzibati ərazi bölgüsü 95 departamentdən ibarətdir. Dövlət başçısı Prezidentdir. Qanunvericilik orqanı ikipalatalı parlamentdən ibarətdir (Milli yığıncaq və Senat). XVIII əsr Fransa inqilabı feodalizm üsul-idarəsinə güclü zərbə endirərək tarixin yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu.

gü prinsipləri əvəzinə kitabxana-bibliografiya təsnifatı və elmi bilik sahələri arasında qarşılıqlı əlaqəni təyin etmək, səmərəli sxem əsasında yerləşdirmək fransız nəzəriyyəçilərinin böyük xidmətidir. Həmin dövrdə milli bibliografiyanın təşkili məsələsi də öndəmə getirilmişdir.

Paris Milli Kitabxanası

1996-cı ildən fəaliyyətə başlayan Fransa Milli Kitabxanasının yeni binası özünün füsunkar gözəlliyi, qədim və müasir memarlıq elementləri ilə hamını heyran edir. Fransua Mitteranın prezidentliyi dövründə tikilən bu binanın memarı Dominik Perro olmuşdur. Dörd qüllə formasında və açıq kitabı xatırladan Milli Kitabxana Austerlis vəğzalıdan bir qədər uzaqda Sena çayının sol sahilində yerləşir. Hündürlüyü 80 metr olan qüllələr 18 mərtəbədə ibarətdir. Mağazalarla və sahəsi 12000 m² olan bağla əhatə olunmuşdur. 11 mərtəbəni kitab mağazaları (11,5 milyon kitab və 350 000 dövrü mətbuat), 7 mərtəbəni isə ofislər tutur. Oxu və elmi-tədqiqat zalları (2046 yerlik) qüllənin birinci mərtəbəsində yerləşdirilmişdir.

Fransada kitabxanaların tarixi 1368-ci ilə təsadüf edir. 1368-ci ildə kral V Çarlz tərəfindən Luvr şəhərində onun şəxsi kitabxanasının əsası qoyulmuşdur. Kitabxanayı mühafizə edən Gilles Maletin tərtib etdiyi siyahıya görə fond 17 nüsxə əlyazmadan və 1000-ə yaxın kitablardan ibarət olmuşdur. Həmin dövrdə kitabxana kral sülalələrinin şəxsi kolleksiyası kimi fəaliyyət göstərmişdir. Ancaq XI Luinin hökmranlığı dövründə (1461-1481) heqiqətən Fransa Milli Kitabxanasının yaradılmasının bünövrəsi qoyuldu. Onun fərmanına görə kitabxanada kral sülalələrinin bütün xronologiyasını özündə əks etdirən yazılı mətnlər saxlanmalı idi. Fərmanda həmçinin kitabxana kolleksiyasının gələcək nəsillər üçün qorunub-saxlanması xüsusi qeyd olunmuşdu. Onun oğlu VIII Çarlz İtaliyaya yürüşləri zamanı ələ keçirilmiş qədim əlyazmaları və nadir kitabları da kitabxanaya təhvil verdi.

1537-ci ildə kitabxanada çap nüsxələrinin qeydiyyatının aparılmasına başlandı. 1537-ci il 28 dekabr kral fərmanına görə bütün mətbəələr və kitab satışı ilə məşğul olan tacirlər bir nüsxəni Bloisdəki Milli Kral Kitabxana-

sına verməli idi.

XVI əsrin ikinci yarısında kitabxana Paris şəhərinə köçürüldü. Dini müharibələr nəticəsində fondun say tərkibinin aşağı düşməsinə baxmayaraq, onilliklər ərzində kitabxana aparıcı mövqedə dayanmışdır. Daxil olan kitabların sayı o qədər artmışdı ki, kitabxanaçılar sorğu zamanı çətinlik çəkməli olurdular. O, dövrdə baş kitabxanaçı vəzifəsini icra edən Nikolas Klement 1670-ci ildə çap olunmuş materialların təsnifat sistemini işlədi və həmin prinsip indiyə qədər öz qüvvəsini saxlamaqdadır. Kitablar 23 kateqoriyaya bölünür. Hər kateqoriyaya əlifba sırası ilə hərfi işarə verilir. Birinci dörd kateqoriya dini, iki kateqoriya qanun və hüquqa, on kateqoriya kitabların xronoloji ardıcılığına, dörd kateqoriya fəlsəfəyə, elmə və incəsənətə, üç kateqoriya isə ədəbiyyata aid kitabların təsnifatını əks etdirirdi. Əlyazmalar isə dil və sahələrə görə təsnifləşdirilirdi.

1719-cu ildə Ebbi Bignonun baş kitabxanaçı təyin edildiyi tarixi zaman kitabxananın ən parlaq yüksəlişi ilə xarakterizə olunur. O, 1720-ci ildə kitabxanada qeyyumların nəzarətə götürüldüyü beş şöbə təşkil etmiş və onlar aşağıdakılardır: 1) Əlyazma; 2) Çap olunmuş kitablar; 3) Lövhə üzərinə həkk olunmuş çap məhsulları; 4) Medallar; 5) Daş üzərində olan yazı nüsxələri. Bignon öz sələflərinin işini davam etdirməklə bərabər, kitabxana kolleksiyasını Avropa alimlərinin mühüm əsərlərinin alınması hesabına zənginləşdirməyə çalışırdı. Alimlər, şairlər və kitabxana kolleksiyası ilə maraqlanan hər bir şəxs onun rəhbərliyi dövründə kitabxanaya azad daxil olmaq hüququ qazanmışdı.

Müasir dövrdə Milli Kitabxana həcminə və elmi dəyərlərinin zənginliyinə görə nönci ölkədə və hətta dünyada ən nüfuzlu informasiya ocaqlarından biridir. Fransa Milli Kitabxanasının ümumi fondunda 12 milyondan yuxarı kitab, 500 min adda dövrü mətbuat, 655 min xəritə və planlar, 15 milyon fotosəkil, 180 min əlyazma, 800 min qədim antik dövrə aid medallar və sikkələr, 2 milyon musiqi nəşrləri, 930 min audiovizual materiallar, 3 milyon səhnə incəsənətinə aid sənədlər toplanmışdır. Kitabxananın fəaliyyəti, strukturu, maliyyə rejimi 22 mart

1983-cü ildə qəbul edilmiş Dekret ilə tənzimlənir. Həmin sənədə Milli Kitabxana - milli ictimai təşkilat, xüsusi büdcədə malik hüquqi şəxs kimi təsvir olunmuşdur.

Milli Kitabxananın inzibati şura və baş direktor idarə edir. Inzibati şuraya həlledici hüquqi səsə malik 11 üzv (üç nəfər dövlət orqanlarından, üç nəfər Milli kitabxanadan, beş nəfər elm və mədəniyyət xadimləri) və dörd nəfər məşvərtçi səsə malik nümayəndə daxildir. Inzibati şuramın funksiyası aşağıdakılardan ibarətdir:

- Milli Kitabxananın əsas istiqamətlərini müzakirə etmək;

- Büdcə və maliyyə hesabatlarını təsdiq etmək;

- Baş direktorun illik hesabatını müzakirəyə qoymaq;

- Kitabxanaya bağışlanan hədiyyələrin qəbulu və ya onları rədd etmək haqqında qərar çıxartmaq.

Baş direktor hüquqi şəxs səlahiyyətləri çərçivəsində Milli Kitabxananın rəsmi təşkilat və müəssisələrdə təmsil etmək, həmçinin büdcənin istifadəsinə rəhbərlik etmək hüququna malikdir. Baş direktor elmi Şura ilə birgə humanitar elm sahələrinə aid əsas tədqiqat mövzularını da müəyyənləşdirir.

Milli Kitabxananın şöbələrini əsasən dörd kateqoriyaya bölmək olar:

1. Inzibati şöbələr: mühasibat, kadrlar, sosial, hüquq, avtomatlaşdırma və kompüter;

2. Elmi şöbələr: komplektləşdirmə, kataloqlaşdırma, beynəlxalq və kitabxanalararası abonement, beynəlxalq kitab mübadiləsi, dövrü nəşrlər, çap nəşrləri, kartoqrafik və fotoşəkil, əlyazma, sikkə və medallar, rəsmi sənədlər, audiovizual materiallar, musiqi nəşrləri;

3. Mühafizə və bərpa şöbələri: fotosürətlərin çıxarılması, mühafizə və iki desentralizasiya olunmuş xidmət - Sabs şəhərində kitabların bərpa mərkəzi və Provens şəhərində dövrü nəşrlərin bərpa mərkəzi;

4. İnkişaf və tərəqqi şöbələri: nəşriyyatlar, sərgi və kommersiya.

Hər bir Milli Kitabxana kimi Paris Milli Kitabxanası da aşağıdakı vəzifələri həyata keçirir: çap məhsullarını toplamaq, kataloqlaşdırma, cari milli və retrospektiv bibliografiyanı hazırlamaq və nəşr etmək, fondun mühafizəsini təmin etmək və müxtəlif materiallarla oxucuların tələbatını reallaşdırmaq.

Milli Kitabxana sənəd yığımını məcburi nüsxə haqqında qəbul edilmiş Qanun əsasında həyata keçirir (21 iyun 1943-cü il). Qanuna əsasən kitabxana tipografiya və nəşriyyatlardan məcburi nüsxə alır. 1963-cü ildə lent yazılarının, 1977-ci ildə kinematografiya əsərlərinin məcburi nüsxələrinin alınması da Qanunla təsdiqləndi. İl ərzində məcburi nüsxə hesabına daxil olan sənəd kütləsinin həcmi aşağıdakı rəqəmlərdən aydın görmək mümkündür. 43 min kitab və kitabça, 21 min rəsmi nəşrlər, 2 milyon yaxın dövrü nəşrlər, 2000 xəritə və planlar, 27 min fotoşəkil, 3100 musiqi nəşrləri və s.

Komplektləşdirmənin digər mənbələri mübadilə, hədiyyə, vəsiyyət, pul hesabına əldə etməkdən ibarətdir.

Daxili imkanlar və ya valyuta yolu ilə Milli Kitabxana humanitar elm sahələrini əks etdirən xarici çap nəşrlərini, Fransa dövlətinin və xalqının maraqlarına cavab verən nadir və qiymətli materialları, oxucu tələbatını ödəmək üçün başluq hiss olunan sahələr üzrə mənbəşünaslıq məlumatlarını əldə edir. Nəticədə Milli Kitabxanaya hər il ABŞ, İngiltərə, Almaniya və başqa dövlətlərdən 50 minə yaxın adda ədəbiyyat daxil olur.

Bibliografik uçotun (qeydin) aparılması ilə Milli Kitabxanada təşkil olunmuş milli bibliografik agentlik məşğul olur. Bu agentlik Fransa ərazisində çapdan çıxan bütün nəşrlərin rəsmi qeydiyyatına alınması üçün məsuliyyət daşıyır. Çap nəşrləri "Fransa bibliografiyası" adı altında nəşr olunur. Göstərici "Rəsmi hissə. Kitablər" seriyası başlığı üzrə ayda iki dəfə çıxır və ona dörd əlavə olunur: 1 - davam edən nəşrlər (ildə 12 say), 2 - rəsmi nəşrlər (ildə 6 say), 3 - musiqi nəşrləri (ildə 3 say), 4 - atlas, xəritə və planlar (ildə 1 say). Bundan əlavə Milli Kitabxana 1983-cü ildən yeni daxil olan çap məhsullarının siyahısını da nəşr etdirir.

Milli Kitabxana nəhəng çap kütləsinə qoruyub saxlamaq üçün fondların klimatik vəziyyətinə daimi nəzarət edir. Sabs və Provens şəhərində yerləşən bərpa mərkəzləri 80-ci illərdə kitabxana fondunun sağlamlıq vəziyyətində saxlanması üçün xüsusi proqram tərtib etmişdir. Həmin proqrama görə ilk növbədə təsadüf nəticəsində istifadə olunub yararsız hala düşən sənədlər, çap məhsulları yenidən bərpa edilir. Sifarişçilərə əsl (həqiqi) nüsxələrini verməmək üçün tələb olunan çap nüsxələrinin surətlərinin təqdimatı da həmin proqramın ideyasından irəli gəlir.

Milli Kitabxana fondun təbliği məqsədi ilə daimi və müvəqqəti sərgilərin keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirir. Kitabxanada qədim sikkə pulları və medalların nümayiş etdirilməsi üçün muzey də fəaliyyət göstərir.

XX əsrin ortalarında Milli Kitabxananın əsas istiqamətlərindən biri də avtomatlaşdırma və kompüter sisteminin tətbiqi ilə xarakterizə olunur. Texniki nailiyyətlərin ilkin tətbiqi üstün nailiyyətə gətirib çıxartmadı. 1971-ci ildə "Kitabxana avtomatlaşdırılması bürosu" təşkil edilmiş və 1973-cü ildə büro avtomatlaşdırılması idarəetmə sxemini çap edərək ictimaiyyətə və oxuculara məlumat verdi. 70-ci illərin ikinci yarısında kataloqlaşdırma proseslərinin avtomatlaşdırılmasına başlandı və "Rəsmi hissə. Kitablər" bölməsi elektron kataloqda oxucuların ixtiyarına verildi. Sonrakı addım "Fransa kitabxanalarında olan xarici dövrü nəşrlərin sayı" bölməsi də elektron kataloqa salındı. Hazırda kitabxana tamamilə kompüterləşdirilmişdir. Milli Kitabxananın LCD monitorinqi vasitəsilə kompüterdə kitabın çap variantını və ya həmin kitabın özünü oxumaq mümkündür. İnternet vasitəsilə təzə məlumatları kitabxananın bütün zallarında quraşdırılmış kompüterlərdən istifadə etməklə almaq adı haldır. Fransız dilini öyrənmək üçün əcnəbi oxucular üçün xüsusi proqramlar da vardır.

Cari Milli bibliografik uçotun aparılması

Məlum olduğu kimi, 1977-ci ildə milli bibliografiya sahəsində Beynəlxalq Konqres Paris şəhərində keçirilmişdir. Bu Beynəlxalq Konqresdə sənədlərin cari milli bibliografik uçotunun aparılmasına verilən ümumi tələblər və onun inkişafı üçün nəzərdə tutulan əsas istiqamətlər təhlil edilmişdir. Beynəlxalq sənəd və məsələyə böyük diqqət yetirilir. Çünki hər bir ölkədə cari milli bibliografiya sisteminin yaradılması milli informasiya sisteminin ən mühüm elementi olub, universal bibliografik uçotunun və beynəlxalq MARC proqramının həyata keçirilməsində əsas mənbəşünaslıq bazasıdır. Xüsusi olaraq qeyd etmək lazımdır ki, son illər cari bibliografik informasiyanın işlənməsi və yayılmasında müəyyən dəyişikliklər baş vermişdir.

Son illər bir çox ölkələrdə milli sənədlərin uçotu sahəsində ümumi meyillərə yanaşı spesifik cəhətlər də özünü büruzə vermişdir. Fransada cari milli bibliografiyanın yeni metodika üzrə nəşri və yayılması 1980-ci ilin ikinci yarısında Milli Kitabxanada iki avtomatlaşdırılmış sistem (BN-OPAL və OPALINE) yaradılması ilə bağlıdır. Həmin sistem ənənəvi informasiya mənbələrinin təkmilləşdirilməsinə, Parisdə keçirilmiş milli bibliografiya üzrə Beynəlxalq konqresin tövsiyələrinə görə etibarlı mənbələrin milli kartotekasının tərtibi və "Fransanın milli bibliografiyası" nəşri üçün məcburi nüsxələrin seçilməsini təşkil etməkdən ibarət idi. Etibarlı məlumatların milli kartotekası - bu müəlliflərin, kollektiv müəlliflərin və unifikasiya edilmiş başlıqların kartotekasıdır. Milli kitabxanada həmin işlər 1985-ci ildən başlanılmışdır. Buna qədər müəlliflər üçün kartoteka tərtib edilirdi. 1988-ci ildən başlayaraq BN-OPALE məlumat bazasına "Fransanın milli bibliografiyası" üzrə təsvirlər daxil edilməyə başlandı. Həmin məlumatlardan milli kitabxananın mütəxəssisləri və BN-OPALE məlumat bazasından icazə hüququna malik digər kitabxanalar istifadə edirdilər.

Milli kitabxananın mövzu kataloqunun bazasında yaradılmış elektron mövzu rubrikasiyaları materiallarından elmi tədqiqat və texnologiya üzrə nazirliyin əməkdaşları, kitabxanalar, muzeylər və elmi-texniki informasiya orqanları da istifadə edə bilirlər. Həmin sistem mövzular üzrə əlifba sırasında yerləşdirilir. Bu məlumatlar dialoq rejimi formasında istifadə edilə bilər.

Milli kitabxanada məcburi nüsxələrin avtomatlaşdırılmasının sistem üzrə işlənməsinə 1988-ci ilin yanvarından başlanılmışdır. Sistemin tətbiqi iki başlıca vəzifənin həlləni xidmət göstərmişdir:

1. Müvafiq qanuna görə Milli Kitabxanaya daxil olan məcburi nüsxələrin bibliografik təsvirləri BN-OPALE məlumat bazasına daxil etmək və onları istifadəçilərin ixtiyarına vermək;

2. Nəşriyyatların və tipografiyaların çap nüsxələrinin operativ daxil etməsini təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuş xüsusi proqramı realizə etmək.

Məcburi nüsxəyə Fransa ərazisində nəşr edilən və ya

üzü çıxarılan hər hansı sənəd aiddir. Milli Kitabxanaya hər il 45-48 min məcburi nəşriyyat nüsxəsi daxil olur. Bundan əlavə ölkənin 19 kitabxanası da məcburi nüsxə almaq hüququna malikdir. Mütəxəssislərin rəyəinə görə Fransanın nəşriyyat məhsullarının 95-97%-ni məcburi nüsxələr təşkil edir.

Məcburi nüsxələrin avtomatlaşdırılmış sistem üzrə işlənməsi iqtisadi prinsiplərə əsaslanır və sistemə iki əsas kartoteka: məcburi nüsxənin kartotekası və onları təmsil edən müəssisə və şəxslərin kartotekası (nəşriyyatlar, tipografiyalar, kitab ticarətçiləri və s.) daxil edilmişdir. Kartotekalar arasında əlaqə xüsusi kodun köməyi ilə, əsasən İSBD-nin seqmenti ilə həyata keçirilir.

"Fransanın milli bibliografiyası"nın avtomatlaşdırılması iki mərhələdə aparılmışdır. Birinci mərhələ 1975-1988-ci illəri əhatə edir və əsasən kitabların avtomatlaşdırılması sistemə daxil edilməsi üçün aparılmasından ibarət olmuşdur. İkinci mərhələ 1988-ci ildən sonrakı dövrü əhatə edir. Müasir texniki vasitələrin və texnologiyanın kitabxana proseslərinə tətbiqi daha geniş yer verilməyə başlanmışdır. "Fransanın milli bibliografiyası. Kitablər" 1988-ci ilin mayında birinci çap buraxılışı işi üzvi görmüşdür. Maqnit lentlərində göstəricilərin nəşrləri iki variantda verilir. Birinci variantda bir və ya bir neçə göstəricinin buraxılışında məlumatlar tam və əhatəli yerləşdirilirdi. İkinci variantda isə istifadəçilər üçün ən vacib məlumatlar göstərilirdi.

Audiovizual materialların məlumat bazası 1983-cü ildən fəaliyyət göstərir. Bura məcburi nüsxə formasında daxil olan audiovizual materiallar daxildir. Milli Kitabxana 1989-cu ildən kompakt diskləri (SD-ROM) tətbiq etməyə başladı. Musiqi əsərlərinin maqnit lentlərinin üzərinə köçürülməsinə 1981-ci ildən başlanmışdır. 1988-ci ildən musiqi əsərlərinin OPALINE sistemində köçürülməsinə başlanmışdır ki, bu da aşağıdakı təminatı özündə əks etdirir:

- Beynəlxalq formata (INTERMARC/MUS) müvafiq surətdə musiqi əsərlərinin təsvirini vermək;

- Nüfuzlu məlumatların kartotekasını formalaşdırmaq və onları BN-OPALE məlumat bazasına daxil etmək. Nüfuzlu məlumatların ənənəvi kartotekasının əsası 1942-ci ildə qoyulmuşdur;

- Tələbatçıları musiqi əsərləri və musiqi haqqında olan ədəbiyyatlar haqqında tez və yetərinə məlumatlandırmaq.

Milli Kitabxana 1986-cı ildən dissertasiyaların avtomatlaşdırılması uçotuna başlamışdır. Milli təhsil nazirliyi 1972-ci ildən dissertasiyaların uçotunu aparmaq üçün məlumatların Milli bankın yaratmışdır. Oxucular informasiyanı dialoq rejimində ala bilirlər. Fransa mütəxəssislərinin rəyəinə görə dissertasiyaların uçotunun gecikdirilməsi və sistemləşdirmədə olan qüsurlar Milli məlumat bazasının keyfiyyətini müəyyən qədər aşağı salır. Mütəxəssislərin mühazirələrində görən milli bibliografik informasiyanın istər Fransa məkanında və istərsə də xaricdə müvafiq

fəqriyyət qazanması üçün məlumatların zənginliyinə və dolğunluğuna görə kommersiya informasiyasından seçilməlidir. İkinci ən vacib şərtlərdən biri də milli bibliografiyanı geniş oxucu auditoriyasına yaxınlaşdırmaq və onların mənəvi sərvətinə çevirməkdən ibarətdir.

Kitabxana kadrlarının hazırlanması

Fransada ali təhsilli kitabxanaçı kadrları hazırlayan tədris müəssisəsi yoxdur.

Elmi-texniki kitabxanalarda kitabxanaçının ali təhsil diplomu ilə bərabər Baş kitabxana idarəsinin verdiyi şəhadətnaməsi də olmalıdır. İdarə hər il Paris şəhərində elmi-texniki kitabxanalar üçün kitabxanaçılar hazırlayan kurslar təşkil edir. Kursların aparılma müddəti 8 aya qədərdir. Təhsil proqramına daxildir: kitab tarixi, bibliografiya, kitabxana fəaliyyətinin tənzimlənməsi və təşkili (bura komplektləşmə məsələləri, oxuculara xidmət işi və kitabxananın avadanlıqlarla təchizatı daxildir), kataloq və kartotekaların təşkili, qədim və nadir kitabların təsviri və s. Həmin kursları qurtaran müdavimlər kitabxanaçı-qoruyucu və ya baş qoruyucu vəzifələrini ala bilərlər. Bələdiyyə və digər kitabxanalarda işləmək üçün də mütləq xüsusi şəhadətnamə tələb olunur. Belə kurslar kitabxanaların təyinatına uyğun təşkil olunurlar.

Fransa kitabxanalarında işçilər elmi və texniki heyətə bölünür. Texniki heyətə kitab mühafizəsi üzrə işləyən qulluqçular daxildir ki, onların vəzifələrinə oxucu sorğularına görə kitabları seçmək və onları fondada yerləşdirmək, xidmət zallarında işləyən kitabxanaçılar, cildçilər və s. daxildir.

Milli Kitabxanada və Elmi-texniki Kitabxanalarda elmi işçilərin fəaliyyət dairələri çox genişdir. Onlar kitabxana siyasətinin və strategiyasının təşkili məsələlərində, dizayn, sərgi və müxtəlif tədbirlərin keçirilməsində, elmi işlərin aparılmasında və yazılmasında yaxından iştirak edirlər. Elmi işçilərin bir qayda olaraq texniki işçilərlə müqayisədə məvacibləri qat-qat üstündür.

Beləliklə, Fransa kitabxanaları qədim tarixə malik olsa da, onların inkişafı, geniş oxucu kütləsinə yaxınlığı, haminin istifadə edilməsinə imkan yaradılması əsasən Fransa burjua inqilabı və onun verdiyi tarixi qərarlarla bağlıdır. Hazırda Fransa kitabxanaları keçmiş tarixi ənənələrini qorumaqla yanaşı, müasir elmin və texnikanın son nailiyyətlərinin tətbiqinə, kompüter texnologiyalarından maksimum istifadəsinə, İnternet vasitəsilə kitab mübadiləsinin genişləndirilməsinə xüsusi diqqət yetirirlər.

Məmməd MƏMMƏDOV,

Yaşar QARALIYEV,

M.F.Axundov adına Azərbaycan

Milli Kitabxanasının baş kitabxanaçıları